

**Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.
„Zaskarżanie czynności upadłego w upadłości transgranicznej”**

Promotor: dr hab. J. Kruczalak-Jankowska, prof. UG

Promotor pomocniczy: dr hab. Arkadiusz Wowerka, prof. UG

1. CELE PRACY I STAN BADAŃ

Podstawowym celem badań przeprowadzonych w ramach rozprawy doktorskiej jest określenie zakresu zastosowania obowiązującego przepisu art. 16 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (wersja przekształcona), (Dz.Urz.UE.L 2015 Nr 141, s. 19) w zakresie zaskarżalności czynności prawnych upadłego w toku postępowania upadłościowego o charakterze transgranicznym, jego wpływu na istniejące stosunki zobowiązaniowe pomiędzy niewypłacalnym dłużnikiem a stroną zaskarżanej czynności, właściwości prawa do zaskarżenia czynności prawnej oraz sądu do rozpoznania takiej sprawy, jak również możliwości zgłoszenia przez drugą stronę zaskarżanej czynności prawnej prawa weta o charakterze blokującym skutek zaskarżenia.

Do drugiego celu należy także zaliczyć ocenę skuteczności oraz efektywności przyjętego rozwiązania przez prawodawcę europejskiego.

Zakres przeprowadzonych badań obejmuje również analizę i ocenę regulacji w zakresie poruszanej problematyki obowiązującej w krajowych porządkach prawnych w Polsce oraz Niemczech, zarówno na płaszczyźnie regulacji odnoszących się do krajowych postępowań insolwencyjnych, jak również z elementem zagranicznym. Powyższe miało na celu przedstawienie podobieństw oraz różnic we wskazanych ustawodawstwach w regulacjach o charakterze materialnoprawnym oraz kolizyjnym.

Podstawowym celem badawczym rozprawy doktorskiej jest potwierdzenie, że poddanie regulacji prawnej instytucji zaskarżenia czynności prawnych niewypłacalnego dłużnika dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli w postępowaniu insolwencyjnym o charakterze transgranicznym właściwości prawa wszczęcia postępowania insolwencyjnego jest rozwiązaniem skutecznym, jak również efektywnym, bowiem umożliwia zarządcy takiego postępowania sprawne i niewymagające nadmiernych utrudnień stosowanie znanych mu przepisów prawa w celu realizacji funkcji postępowania insolwencyjnego. Proponowana przez Komisję Europejską harmonizacja prawa upadłościowego w zakresie problematyki zaskarżalności czynności prawnych dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli upadłego potwierdza przedstawioną powyżej ocenę przyjętego obecnie rozwiązania

w rozporządzeniu nr 2015/848. Wynika to z faktu, że harmonizacja ma dotyczyć wyłącznie prawa materialnego z uwagi na występujące różnice w krajowych ustawodawstwach poszczególnych państw członkowskich, przy czym harmonizacja będzie miała charakter harmonizacji minimalnej, wprowadzającej zestaw minimalnych wymagań prawnych, podlegających wprowadzeniu przez państwa członkowskie. W rezultacie dotychczasowe rozwiązania w zakresie zaskarżalności czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli w upadłości o charakterze transgranicznym, opierające się przede wszystkim na normach o charakterze kolizyjnoprawnym, stanowić będzie nadal główne narzędzie w przedstawianej problematyce.

Pozytywna odpowiedź na pytanie dotyczące skuteczności i efektywności przyjętego rozwiązania stała się także impulsem do dokonania oceny, czy wprowadzenie możliwości podniesienia zarzutu przez drugą stronę zaskarżanej czynności prawnej o właściwości innego prawa oraz stwierdzonego na jego podstawie braku zaskarżalności stanowi wystarczającą gwarancję przyznania należytego poziomu ochrony jej praw, w szczególności wyrażającej się w ochronie trwałości stosunku prawnego i zaufania do pewności prawa.

Sformułowane hipotezy badawcze wymagały podjęcia przez autora rozprawy doktorskiej nie tylko analizy regulacji unijnych oraz krajowych obejmujących postępowania upadłościowe o charakterze transgranicznym. Przeprowadzenie badań nad zakresem pojęcia zaskarżalności oraz jego braku na poziomie transgranicznym wymagało poddania ocenie również regulacji na poziomie krajowym, które *de facto* wyznaczały zasady, tryb i przesłanki takiego zaskarżenia. W tym świetle autor rozprawy doktorskiej uzasadnia rozszerzenie zakresu przeprowadzanych badań także na porządku krajowe, z których wybór został ograniczony do polskiego i niemieckiego porządku prawnego. Tak wyznaczony zakres badań umożliwił przedstawienie skutków i ocenę wprowadzonych regulacji unijnych, jak również krajowych obowiązujących w Rzeczypospolitej Polsce oraz Republice Federalnej Niemiec.

W zamiarze autora rozprawy doktorskiej tak wyznaczone cele i zakres badań przedstawionej rozprawy mogą okazać się pomocne w procesie tworzenia prawa, jak również jego stosowania.

Problematyka zaskarżalności czynności prawnych upadłego, jak również skargi pauliańskiej, już od dłuższego czasu jest przedmiotem szerokiego zainteresowania polskiej, jak również zagranicznej literatury prawniczej. Na uwagę zasługują jednak te opracowania w literaturze krajowej, które są poświęcone wybranym zagadnieniom zaskarżalności czynności prawnych w transgranicznym postępowaniu upadłościowym. Żadne jednak z dostępnych opracowań nie wyczerpuje całościowo problematyki poruszanej w niniejszej pracy. Jednocześnie pojawiła się potrzeba oceny dotychczasowych rozwiązań z wnioskami stawianymi w najnowszych orzeczeniach sądowych. Mając powyższe na uwadze, rozprawa doktorska stanowi pierwsze, kompleksowe opracowanie problematyki

zaskarżalności czynności prawnej upadłego w upadłości transgranicznej na gruncie polskiej literatury prawniczej.

2. ROZWAŻANIA ZAWARTE W PRACY

Rozprawa doktorska składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, poświęconych kluczowym zagadnieniom związanym z tematem rozprawy i wniosków.

Pierwszy rozdział rozprawy poświęcony jest przeanalizowaniu rozwoju historycznego instytucji zaskarżania czynności prawnej upadłego, wywodzącej się z instytucji skargi pauliańskiej, w zestawieniu z rozwojem międzynarodowego postępowania insolwencyjnego. Kolejnymi zagadnieniami podlegającymi przedstawieniu w tym rozdziale stanowi wyjaśnienie pojęcie zaskarżania czynności prawnej z perspektywy krajowej oraz międzynarodowej.

W drugim rozdziale przedstawiona została problematyka zaskarżalności czynności prawnych niewypłacalnego dłużnika dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli w świetle rozwiązań prawnych przyjętych przez ustawodawcę europejskiego w obecnie obowiązującym rozporządzeniu nr 2015/848, co zostało poprzedzone rysem historycznym. W dalszej kolejności przedstawiono zakres zastosowania rozporządzenia nr 2015/848 w płaszczyźnie przedmiotowej, podmiotowej, czasowej oraz terytorialnej. Kluczowym zagadnieniem w tym rozdziale jest szeroka analiza przyjętych rozwiązań prawnych w zakresie zaskarżalności czynności prawnych upadłego na tle art. 16 rozporządzenia nr 2015/848, w szczególności ustalenie roli łącznika *lex fori concursus* w odniesieniu do problematyki zaskarżalności, wyznaczania prawa właściwego do zaskarżania czynności prawnej upadłego, zakresu oraz przesłanek zastosowania przyjętego przez ustawodawcę unijnego rozwiązania wraz z oceną jego charakteru prawnego.

W trzecim rozdziale została przedstawiona problematyka zaskarżalności czynności prawnych niewypłacalnego dłużnika dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli z perspektywy krajowych rozwiązań pomiędzy ustawodawstwem polskim oraz niemieckim. W przywołanym rozdziale zostały przedstawione występujące w obu państwach instrumenty prawne służące zaskarżaniu czynności prawnych regulowane przez krajowe przepisy prawa upadłościowego, które zostały uzupełnione o wybrane orzeczenia sądów krajowych

W ostatnim rozdziale rozprawy przedstawiona została problematyka zaskarżania czynności prawnych upadłego dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli w świetle rozwiązań Prawa modelowego Komisji Narodów Zjednoczonych ds. Międzynarodowego Prawa Handlowego (UNICITRAL) w przedmiocie upadłości transgranicznej. Omówieniu zostały poddane zagadnienia związane z istotą prawa modelowego oraz szczegółowymi rozwiązaniami odnoszącymi się bezpośrednio do problematyki zaskarżania czynności upadłego

dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli, jak również implementacji przedmiotowych norm do krajowych porządków prawnych.

3. WNIOSKI

Przeprowadzone badania dają podstawę do wyprowadzenia m. in. następujących wniosków z rozważań zawartych w pracy:

- a) Rozwój instytucji zaskarżania czynności prawnych w postępowaniu upadłościowym wiązał się bezpośrednio ze zmianą podejścia do międzynarodowego prawa upadłościowego, w szczególności w zakresie ustalenia skutków ogłoszenia upadłości w innych państwach aniżeli państwo wszczęcia postępowania upadłościowego,
- b) Poddanie właściwości prawa oraz sądu państwa wszczęcia postępowania upadłościowego, w którym dłużnik posiada główny ośrodek podstawowej działalności należy uznać za zabieg nowoczesny i efektywny, bowiem prowadzi do ustalenia jurysdykcji sądowej oraz prawa krajowego mającego najściślejszy związek z siedzibą rzeczywistą dłużnika,
- c) Obowiązujący łącznik kolizyjnoprawny *lex fori concursus* nie posiada nieograniczonego zastosowania. Jego wyjątkiem jest przepis art. 16 rozporządzenia nr 2015/848, który umożliwia stronie takiej czynności podniesienie zarzutu ukierunkowanego na wskazanie właściwości innego prawa niż prawa wszczęcia postępowania upadłościowego oraz wykazanie braku możliwości zaskarżenia w jego świetle. Instrument ten tworzy ochronę przed bezwzględny poddaniem czynności dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli właściwości prawa wszczęcia postępowania upadłościowego, zapewniając należytą ochronę stronie takiej czynności,
- d) Ustalenie dopuszczalności i przesłanek zaskarżenia na gruncie art. 16 rozporządzenia nr 2015/848 oraz jego zakresu stało się bardziej przewidywalne w związku z wyrokiem Trybunału Sprawiedliwości z dnia 16.04.2015 r., C-557/13 w sprawie Hermann Lutz vs. Elke Bäuerle;
- e) Określenie prawa właściwego dla zaskarżanej czynności prawnej zgodnie z art. 16 rozporządzenia nr 2015/848 budziło uzasadnione wątpliwości. Obecnie obowiązujący art. 6 ust. 1 rozporządzenia nr 2015/848 definitywnie przesądził o koncentracji właściwości sądowej dla tego typu spraw jako *vis attractiva concursus*. Tym samym określenie prawa właściwego dla zaskarżanej czynności prawnej będzie miało miejsce z zastosowaniem przepisów prawa prywatnego międzynarodowego (norm kolizyjnoprawnych) państwa wszczęcia postępowania upadłościowego
- f) W odniesieniu do oceny skuteczności i efektywności obecnie obowiązującego rozwiązania prawnego w zakresie zaskarżania czynności prawnych upadłego dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli uregulowanego w art. 16 rozporządzenia nr 2015/848 należy uznać, że wprowadzone rozwiązanie jest optymalne, zapewniające adekwatny instrument polepszenia sytuacji ogółu wierzycieli upadłego. Ustawodawca europejski nie zdecydował się na

wprowadzenie jednolitego prawa upadłościowego o charakterze materialnym na poziomie wszystkich państw członkowskich, co z perspektywy przepisów krajowych poszczególnych państw nie byłoby wskazane z uwagi na ich rozmaite regulacje, a jedynie poprzestał na wprowadzeniu przepisów kolizyjnoprawnych, wyznaczających prawo właściwe do postępowania upadłościowego i jego skutków (*lex fori concursus*). Nie bez znaczenia pozostaje także forma aktu prawnego wybranego przez ustawodawcę europejskiego w postaci rozporządzenia, które nie wymaga odpowiedniej implementacji przez państwa członkowskie, bowiem znajduje zastosowanie bezpośrednio w porządkach prawnych tych państw.

- g) Prowadzone prace przez Komisję Europejską w zakresie opracowania projektu dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie harmonizacji pewnych aspektów prawa dotyczącego niewypłacalności z dnia 7 grudnia 2022 r. mają na celu ujednoczenie prawa upadłościowego w każdym państwie członkowskim w zakresie przepisów regulujących zaskarżanie czynności prawnych upadłego dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli, co jednak będzie realizowane w formie harmonizacji minimalnej, wprowadzającej podstawowe ramy podlegające spełnieniu w przepisach krajowych poszczególnych państw członkowskich.
- h) Przepisy polskiego prawa upadłościowego przełamują zasadę poddania skutków postępowania upadłościowego prawu wszczęcia takiego postępowania, przyznając właściwość prawa polskiego co do skutków ogłoszenia upadłości odnośnie do majątku upadłego położonego w Polsce oraz zobowiązań, które powstały lub mają być wykonywane w Polsce, co dotyczy także problematyki zaskarżalności czynności prawnych upadłego dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli. Obowiązujące rozwiązanie prawne nie przewiduje mechanizmu blokującego właściwość prawa polskiego w przypadku, gdy strona takiej czynności wykazałaby właściwość prawa obcego i brak zaskarżalności na jego podstawie.
- i) Niemieckie przepisy prawa krajowego *Insolvenzordnung* wprowadzają tożsame rozwiązania prawne, jak ustawodawca europejski w rozporządzeniu nr 2015/848, poddając postępowanie upadłościowego i jego skutki prawu wszczęcia takiego postępowania bez względu na miejsce położenia mienia czy miejsce powstania lub wykonania zobowiązania, co dotyczy także problematyki zaskarżalności czynności prawnych upadłego dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli wskazując, iż czynność może być zaskarżona, jeżeli podstawy zaskarżenia określone są według prawa wszczęcia postępowania upadłościowego. Elementem wprowadzającym równowagę stron oraz ochrony drugiej strony zaskarżanej czynności prawnej jest mechanizm blokujący właściwość prawa wszczęcia postępowania upadłościowego, jeżeli taka strona udowodni, iż dla zaskarżanej czynności prawnej znajdzie zastosowanie prawo innego państwa oraz że według tego prawa czynność nie jest zaskarżalna w żaden sposób.

- j) Postulowana zmiana treści przepisu art. 403 ust. 1 oraz 2 Prawa upadłościowego w kierunku poddania postępowania upadłościowego i jego skutków prawu wszczęcia takiego postępowania, co będzie obejmowało także problematykę zaskarżalności czynności prawnych dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli z jednoczesnym wprowadzeniem mechanizmu blokującego w postaci możliwości zgłoszenia zarzutu przez stronę takiej czynności.